

СПОСОБИ, ПРИЙОМИ ТА ЗАСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВ КЛІЄНТА В АДВОКАТСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ, ЯКА ПІДЛЯГАЄ ПЕРВИННОМУ ФІНАНСОВОМУ МОНІТОРИНГУ

Досліджено способи, прийоми та засоби захисту прав клієнта в адвокатській діяльності, яка підлягає первинному фінансовому моніторингу відповідно до Закону України № 361-ІХ. Встановлено, що адвокати є спеціально визначеними суб'єктами первинного фінансового моніторингу, що породжує колізію між публічним обов'язком звітування та конституційним правом клієнта на правничу допомогу. Проаналізовано законодавчий механізм адвокатського імунітету. Запропоновано концептуальну тріаду: способи як стратегічні підходи, прийоми як конкретні процесуальні дії, засоби як інструментальне забезпечення захисту. Сформульовано рекомендації з урахуванням стандартів FATF, ECBA та CCBE.

Ключові слова: адвокат, адвокатська діяльність, первинний фінансовий моніторинг, суб'єкт первинного фінансового моніторингу, способи захисту прав клієнта, прийоми адвокатської діяльності, засоби правничої допомоги, адвокатська таємниця, адвокатський імунітет, Закон № 361-ІХ.

Grygorenko Iurii. Methods, techniques and means of protecting client rights in advocacy subject to primary financial monitoring

The article investigates methods, techniques and means of protecting client rights in advocacy subject to primary financial monitoring under Law of Ukraine No. 361-IX. It is established that advocates are specifically designated subjects of primary financial monitoring, which creates a conflict between the public reporting duty and the client's constitutional right to legal assistance. The advocacy immunity mechanism under Article 10(3) is analysed. A conceptual triad is proposed: methods as strategic approaches, techniques as specific procedural actions, means as instrumental support. Recommendations are formulated in line with FATF, ECBA and CCBE standards.

Key words: *advocate, advocacy, primary financial monitoring, subject of primary financial monitoring, methods of client rights protection, techniques of advocacy, means of legal assistance, attorney-client privilege, advocacy immunity, Law No. 361-IX.*

Постановка проблеми. Включення адвокатів до системи первинного фінансового моніторингу є відносно новим явищем для вітчизняної правової системи. Закон України № 361-IX від 06.12.2019 «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (набрав чинності 28.04.2020) визнав адвокатські бюро, адвокатські об'єднання та адвокатів, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально, спеціально визначеними суб'єктами первинного фінансового моніторингу (далі – СПФМ) [1]. Це породило принципову колізію між публічними обов'язками адвоката як СПФМ та його конституційно закріпленою функцією захисника й конфіденційного радника клієнта.

Зазначена колізія набуває особливої гостроти при визначенні допустимих меж застосування способів, прийомів та засобів захисту прав клієнта у ситуаціях, коли адвокатська діяльність одночасно охоплює й фінансово-операційні відносини, і процесуальний захист.

Мета статті – системний аналіз способів, прийомів та засобів захисту прав клієнта в адвокатській діяльності, яка підлягає первинному фінансовому моніторингу, та вироблення практичних рекомендацій щодо їх оптимального застосування в контексті законодавства України з урахуванням міжнародних стандартів.

Стан розробки проблеми та методи дослідження. Питання участі адвоката у фінансовому моніторингу досліджували такі науковці та практики, як Н. Бакаянова, Т. Вільчик, М. Завальний, В. Гвоздій, Н. Тарасова, а також знайшли відображення у публікаціях Національної асоціації адвокатів України [2; 3; 4; 5; 6]. Окремий напрям наукового дослідження становить доктрина способів, прийомів та засобів адвокатської діяльності поза контекстом фінансового моніторингу. Я. П. Зейкан розглядає адвокатську техніку як «технічні прийоми, засоби, методи, які використовує адвокат для досягнення стратегічного результату» [7]. Н. М. Бакаянова систем-

но аналізує функціональні основи адвокатури крізь призму інструментальних засобів її діяльності [8]. Л. Слива розмежовує поняття адвокатської стратегії та тактики [9]. О. В. Бишевець досліджує тактичні прийоми у професійній діяльності адвоката [10]. К. Лубяна аналізує методику адвокатської діяльності [11]. О. О. Храпенко висвітлює тактичні прийоми адвоката-представника у цивільному процесі [12]. Д. А. Тишковець розглядає стратегію і тактику адвокатської діяльності як комплексне явище [13]. Проте питання системного розмежування способів, прийомів та засобів захисту прав клієнта саме в контексті виконання адвокатом обов'язків СПФМ залишається недостатньо дослідженим.

У статті застосовано формально-юридичний, порівняльно-правовий та системно-структурний методи дослідження.

Виклад основного матеріалу. 1. *Нормативно-правова основа участі адвоката у первинному фінансовому моніторингу.* Відповідно до статті 6 Закону № 361-IX адвокатські бюро, адвокатські об'єднання та адвокати, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально, є спеціально визначеними суб'єктами первинного фінансового моніторингу. При цьому адвокат набуває статусу СПФМ лише за наявності сукупності умов – наявності договору про надання правничої допомоги, стосовності звернення клієнта до конкретних операцій, визначених пунктом 1 частини першої статті 10 Закону, та відсутності законодавчих виключень [1].

Стаття 10 Закону № 361-IX встановлює перелік операцій, при вчиненні яких адвокат зобов'язаний діяти як СПФМ: купівля-продаж нерухомості, управління активами клієнта, відкриття або управління банківськими рахунками, внески до статутного капіталу юридичних осіб, а також створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами, фондами, трастами чи іншими подібними правовими утвореннями [1]. Ключовою особливістю цього переліку є його предметна визначеність: він охоплює виключно участь адвоката у фінансово-операційній діяльності клієнта.

Законом закріплено принципово важливе виключення (частина третя статті 10): адвокати можуть не виконувати обов'язки щодо здійснення належної перевірки клієнта та не повідомляти спеціально уповноважений орган про підозри у разі надання послуг щодо захисту клієнта, представництва його інтересів у судових органах

та у справах досудового врегулювання спорів або надання консультацій щодо захисту та представництва клієнта [1]. Це виключення становить нормативне підґрунтя для формування системи захисту прав клієнта в умовах фінансового моніторингу.

Принципи адвокатської діяльності, закріплені у статті 4 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 № 5076-VI – верховенство права, законність, незалежність, конфіденційність та уникнення конфлікту інтересів – утворюють конституційно-правове середовище, в якому реалізується зазначене виключення [14].

2. *Концептуальна тріада «способи – прийоми – засоби» захисту прав клієнта.* Доктринальне осмислення інструментарію адвоката у сфері первинного фінансового моніторингу потребує розмежування трьох концептуально самостійних категорій. Способи захисту розуміються як стратегічні підходи – концептуальні відповіді на питання «що робить адвокат». Перший спосіб – виключення (адвокатського імунітету): правомірне незастосування обов'язків СПФМ на підставі частини третьої статті 10 Закону № 361-IX через правову кваліфікацію характеру наданої правничої допомоги [1; 2]. Другий спосіб – ризик-орієнтоване управління: застосування ризиково-орієнтованого підходу відповідно до статті 8 Закону № 361-IX для самостійного визначення й мінімізації ризиків [1; 3]. Третій спосіб – превентивна відмова від надання допомоги: законодавчо закріплена можливість адвоката відмовити клієнту від здійснення діяльності з порушенням законодавства без порушення обмежень щодо нерозголошення інформації (абзац другий частини 10 статті 16 Закону) [1].

Прийоми захисту розуміються як конкретні процесуальні дії – відповідь на питання «як реалізується захист». Перший прийом – кваліфікація характеру послуги: визначення правової природи адвокатської допомоги з метою встановлення, чи підпадає вона під виключення частини третьої статті 10 [1]. Другий прийом – структурування договору: розмежування у договорі з клієнтом захисно-представницьких та фінансово-консультативних складових для чіткої ідентифікації меж СПФМ-зобов'язань. Третій прийом – мінімізаційна належна перевірка (CDD): застосування процедур перевірки клієнта в мінімально необхідному обсязі з одночасним збереженням адвокатської таємниці [15]. Четвертий

прийом – збереження адвокатської таємниці: захист відомостей, отриманих в рамках надання правничої допомоги, відповідно до статті 22 Закону № 5076-VI [14]. П'ятий прийом – ризикове консультування: завчасне роз'яснення клієнту правових наслідків та ризиків планованих фінансових операцій [2; 5].

Засоби захисту розуміються як інструментальне забезпечення – відповідь на питання «чим реалізується захист». Перший засіб – внутрішня документація СПФМ: правила внутрішнього фінансового контролю, критерії ризиків, програми ідентифікації та верифікації клієнтів (стаття 8 Закону № 361-IX) [1]. Другий засіб – правова позиція щодо застосування імунітету: письмовий правовий висновок із обґрунтуванням застосування частини третьої статті 10 до конкретної ситуації [1; 6]. Третій засіб – адвокатський запит відповідно до статті 24 Закону № 5076-VI для отримання інформації без порушення конфіденційності [14]. Четвертий засіб – звернення до органів адвокатського самоврядування: отримання роз'яснень НААУ щодо меж застосування Закону № 361-IX [6]. П'ятий засіб – оскарження наглядових рішень Міністерства юстиції в адміністративному судочинстві. Шостий засіб – міжнародні стандарти FATF, Директива (ЄС) 2015/849, стандарти ССВЕ та ЕСВА як доктринальне обґрунтування адвокатського імунітету при оскарженні рішень [15; 16].

3. Межі адвокатського імунітету та колізійні питання. Аналіз норм Закону № 361-IX дозволяє стверджувати, що адвокатський імунітет є функціональним, а не суб'єктивним: він поширюється не на всю адвокатську діяльність, а лише на ту її частину, яка пов'язана із захистом та представництвом. Критерієм застосування імунітету є не статус суб'єкта, а функція, яку він виконує. Ця позиція підтверджується практикою Ради адвокатів України [6] та відповідає підходу ССВЕ щодо «функціонального тесту» [15].

Практичною проблемою залишається відсутність чіткого нормативного критерію розмежування консультативної та захисної складових у конкретній справі. Вирішення цієї проблеми потребує: а) законодавчого закріплення презумпції пріоритету захисної функції при суміщенні функцій в одній справі; б) розробки НААУ типових критеріїв кваліфікації адвокатської послуги для цілей статті 10 Закону № 361-IX; в) імплементації підходу ССВЕ щодо функціонального тесту [15; 16; 17].

Висновки. Способи, прийоми та засоби захисту прав клієнта в адвокатській діяльності, що підлягає первинному фінансовому моніторингу, утворюють системну тріаду, в основі якої лежить принцип збалансування публічного обов'язку адвоката як СПФМ та конституційного права клієнта на конфіденційну правничу допомогу. Основним способом захисту є законодавчо закріплений адвокатський імунітет при здійсненні захисно-представницьких функцій. Прийоми захисту реалізуються через кваліфікацію характеру послуги, структурування договору та збереження адвокатської таємниці. Засоби захисту охоплюють внутрішню документацію СПФМ, правову позицію щодо застосування імунітету, адвокатський запит та міжнародні стандарти.

Для вдосконалення правового регулювання рекомендується: а) законодавчо закріпити критерії розмежування захисно-представницьких та фінансово-операційних функцій адвоката для цілей статті 10 Закону № 361-IX; б) розробити типові внутрішні документи СПФМ з урахуванням адвокатського імунітету; в) гармонізувати підходи до захисту адвокатської таємниці з Рекомендаціями FATF та Директивою (ЄС) 2015/849; г) забезпечити активну роль НААУ в розробці галузевих стандартів виконання адвокатами функцій СПФМ.

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06 груд. 2019 р. № 361-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 25. Ст. 171. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20>. **2.** Адвокат – суб'єкт первинного фінансового моніторингу та інші актуальні питання Закону 361-IX. НААУ. URL: <https://unba.org.ua/publications/5070>. **3.** Тарасова Н. Вплив закону про фінмоніторинг на діяльність адвоката. Вища школа адвокатури НААУ. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/vpliv-zakonu-pro-finmonitoring-nadiialnist-advokata-nadiia-tarasova>. **4.** Тарасова Н. Фінмоніторинг в діяльності адвоката: про дії по організації та проведенню первинного фінансового моніторингу. Вища школа адвокатури НААУ. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/finmonitoring-v-diialnosti-advokata-pro-diyi-po-organizaciyi-ta-provedenniu-pervinnogo-finansovogo-monitoringu>. **5.** Адвокат як суб'єкт фінмоніторингу. *Юридична Газета*. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/advokatura/advokat-yak-subekt-finmonitoringu.html>. **6.** Адвокат стає суб'єктом фінмоніторингу за умов залучення до фіноперацій на підставі угоди з клієнтом – рішення РАУ. НААУ. URL: <https://unba.org.ua/news/6821>.

7. Зейкан Я.П. Адвокатська техніка (підготовка до процесу і методики переконання). 3-тє вид., перероб. та доп. Київ: Дакор, 2017. 388 с.
8. Бакаянова Н.М. Основи адвокатури України: функціональні та організаційні аспекти: монографія. Одеса: Юридична література, 2016. 360 с.
9. Слива Л. Стратегія та тактика консультативної діяльності адвоката. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 9. С. 287–293. URL: <http://ppg-journal.kiev.ua/archive/2019/9/50.pdf>.
10. Бишевец О.В. Тактичні прийоми у професійній діяльності адвоката. *Вісник Академії адвокатури України*. 2015. № 1 (32). С. 84–90.
11. Лубяна К. Методика діяльності адвоката під час спрощеного позовного провадження у цивільному судочинстві України. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 11. С. 38–43.
12. Храпенко О.О. Особливості тактики представництва в цивільному процесі: навч.-метод. посіб.. Одеса: Фенікс, 2020. 418 с.
13. Тишковець Д. А. Стратегія і тактика адвокатської діяльності. *Адвокатура: минуле, сучасність та майбутнє*: матер. XII міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 11 листопада 2022 р.). Одеса: Фенікс, 2022. С. 203–205. URL: <https://dspace.opua.edu.ua/items/d8b3e527-7efc-4e82-bbe7-cd573c57838e>.
14. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 лип. 2012 р. № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.
15. Council of Bars and Law Societies of Europe (CCBE). CCBE Position on Money Laundering Directive. URL: <https://www.ccbe.eu>.
16. Financial Action Task Force. The FATF Recommendations. International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism and Proliferation. FATF/OECD. Paris, 2023. URL: <https://www.fatf-gafi.org>.
17. Олійник А.Ю. Адвокатура в правовій системі України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 3. С. 323–326. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-3/74>.
18. Адвокатські об'єднання як суб'єкти первинного фінансового моніторингу. *GoLaw.ua*. URL: <https://golaw.ua/ua/insights/publication/advokatski-obyednannya-yak-subyektiv-pervinnogo-finsanovogo-monitoringu/>.

References

1. Pro zapobihannia ta protyduii lehalizatsii (vidmyvanniu) dokhodiv, otrymanykh zlochynnym shliakhom, finansuvanniu teroryzmu ta finansuvanniu rozpovsiudzhennia zbroi masovoho znyschennia : Zakon Ukrainy vid 06 hrud. 2019 r. № 361-IX. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2020. № 25. St. 171. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20>.
2. Advokat – subiekt pervynnoho finansovoho monitorynhu ta inshi aktualni pytannia Zakonu 361-IX. *NAAU*. URL: <https://unba.org.ua/publications/5070>.
3. Tarasova N. Vplyv zakonu pro finmonitorynh na diialnist advokata. Vyschha shkola advokatury NAAU. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/vplyv-zakonu-pro-finmonitoring-nadiialnist-advokata-nadiia-tarasova>.
4. Tarasova N. Finmonitorynh v diialnosti advokata: pro dii po orhanizatsii ta provedenniu pervynnoho finansovoho monitorynhu. Vyschha shkola advokatury NAAU. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/finmonitoring-v-diialnosti-advokata-pro-diyi-po-organizaciyi-ta>

provedenniu-pervinnogo-finansovogo-monitoringu. 5. Advokat yak subiekt finmonitorynhu. Yurydychna Hazeta. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/advokatura/advokat-yak-subekt-finmonitoringu.html>. 6. Advokat staie subiekтом finmonitorynhu za umov zaluchennia do finoperatsii na pidstavi uhody z kliientom – rishennia RAU. NAAU. URL: <https://unba.org.ua/news/6821>. 7. Zeikan Ya.P. Advokatska tekhnika (pidhotovka do protsesu i metodyky perekonannia). 3-tie vyd., pererob. ta dop. Kyiv: Dakor, 2017. 388 s. 8. Bakaianova N. M. Osnovy advokatury Ukrainy: funktsionalni ta orhanizatsiini aspekty : monohrafiia. Odesa: Yurydychna literatura, 2016. 360 s. 9. Slyva L. Stratehiia ta taktyka konsultatyvnoi diialnosti advokata. *Pidpriansmystvo, hospodarstvo i pravo*. 2019. № 9. S. 287–293. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/9/50.pdf>. 10. Byshevets O. V. Taktychni pryiony u profesiinii diialnosti advokata. *Visnyk Akademii advokatury Ukrainy*. 2015. № 1 (32). S. 84–90. 11. Lubiana K. Metodyka diialnosti advokata pid chas sproshchenoho pozovnoho provadzhennia utsyvilnomu sudochynstvi Ukrainy. *Pidpriansmystvo, hospodarstvo i pravo*. 2019. № 11. S. 38–43. 12. Khrapenko O.O. Osoblyvosti taktyky predstavnytstva v tsyvilnomu protsesi : navchalno-metodychni posibnyk. Odesa : Feniks, 2020. 418 s. 13. Tyshkovets D. A. Stratehiia i taktyka advokatskoi diialnosti. *Advokatura: mynule, suchasnist ta maibutnie*: mater. XII mizhnar. nauk.-prakt. konf. (m. Odesa, 11 lystopada 2022 r.). Odesa: Feniks, 2022. S. 203–205. 14. Pro advokaturu ta advokatsku diialnist : Zakon Ukrainy vid 05 lyp. 2012 r. № 5076-VI. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 2013. № 27. St. 282. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>. 15. Council of Bars and Law Societies of Europe (CCBE). CCBE Position on Money Laundering Directive. URL: <https://www.ccbe.eu>. 16. Financial Action Task Force. The FATF Recommendations. International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism and Proliferation. FATF/OECD. Paris, 2023. URL: <https://www.fatf-gafi.org>. 17. Oliinyk A. Yu. Advokatura v pravovii systemi Ukrainy. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. 2023. № 3. S. 323–326. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-3/74>. 18. Advokatski obiednannia yak subiekty pervynnoho finansovoho monitorynhu. GoLaw.ua. URL: <https://golaw.ua/ua/insights/publication/advokatski-obyednannya-yak-subyekti-pervinnogo-finansovogo-monitoringu/>.

Grygorenko Iurii. Methods, techniques and means of protecting client rights in advocacy subject to primary financial monitoring

The integration of advocates into the system of primary financial monitoring represents a relatively recent and normatively complex phenomenon in Ukrainian law. With the entry into force of Law of Ukraine No. 361-IX of 06 December 2019, bar associations, law firms and individual advocates were designated as specifically determined subjects of primary financial monitoring (SPFM). This legislative decision created a fundamental doctrinal conflict between the advocate's public law duty as an SPFM and the client's

constitutional right to confidential professional legal assistance – a conflict that has not yet been comprehensively addressed in Ukrainian legal scholarship.

The article proposes a conceptual triad for systematising the advocate's professional toolkit in the SPFM context. Methods of protection are understood as strategic approaches: (1) the exclusion method (advocacy immunity) based on Article 10(3) of Law No. 361-IX; (2) risk-oriented management under Article 8; (3) preventive refusal to provide assistance in violation of law. Techniques of protection are specific procedural actions: qualification of the nature of the service, contract structuring to delineate SPFM obligations, minimisation client due diligence (CDD), preservation of attorney-client privilege under Article 22 of Law No. 5076-VI, and risk counselling. Means of protection are the instrumental support: internal SPFM documentation, written legal position on immunity application, advocate's information request under Article 24 of Law No. 5076-VI, appeals to bar self-governance bodies, judicial challenges of Ministry of Justice supervisory decisions, and invocation of international standards (FATF Recommendations, EU Directive 2015/849, CCBE and ECBA standards).

A central conclusion is that advocacy immunity is functional, not personal in character: it attaches to the protective and representative function, not to the advocate's status. This approach is consistent with the CCBE's «functional test» and the position of the Council of Advocates of Ukraine.

Key words: advocate, advocacy, primary financial monitoring, subject of primary financial monitoring, methods of client rights protection, techniques of advocacy, means of legal assistance, attorney-client privilege, advocacy immunity, Law No. 361-IX.

Дата першого надходження рукопису до редакції: 10.03.2026 р.

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 22.03.2026 р.

Дата публікації: 28.04.2026 р.